

A CIVIL SZERVEZET ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM ÁLDOZATAI

Becslések szerint hazánkban 20-25 ezer ember él prostitúcióból. Annak ellenére, hogy Magyarországon évente csak mintegy 20-30 eljárást indítanak emberkereskedelem gyanújával, tudjuk, hogy számos magyar lányt adnak el Ausztriába, Franciaországba, Hollandiába és más nyugat-európai országokba. Kelet-ázsiai nők magyarországi prostitúciója ugyanígy ismert. Az utcai prostituáltak 60%-a azonban az országon belüli hátrányos helyzetű térségekből származik. Ezek az adatok jól mutatják, hogy egy súlyos, és a társadalom nem kis szegmensét érintő jelenség a prostitúció és az ehhez kapcsolódó emberkereskedelem.

Régióinkban a szexuális célú emberkereskedelem a domináns, és a civil szervezetek is leginkább ezen a téren tudnak hozzájárulni az emberkereskedelem elleni küzdelemhez. Mindezek miatt most tehát a szexuális célú emberkereskedelemmel – és ezzel összefüggően a prostitúció témakörével – fogunk foglalkozni. Miről is van szó valójában?

Az Egyesült Államok TIP (Trafficking in Persons) jelentése így határozza meg a szexuális célú emberkereskedelmet: egy személy toborzása, tartása, szállítása, rendelkezésre bocsátása, megszerzése kereskedelmi jellegű szexuális aktus céljából. Ez utóbbi pedig olyan szexuális cselekmény, amelynek során bármely személy bármely értéket ad vagy vesz át. A Palermói Egyezmény (Az ENSZ Nemzetközi Szervezett Bűnözés elleni Konvencióját kiegészítő, az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló egyezmény) ehhez képest egyszerre szűkíti és bővíti az emberkereskedelem fogalmát: személyek toborzását, szállítását, átadását, tartását vagy átvevését abban az esetben tekinti emberkereskedelemnek, ha az fenyegetés, erő vagy kényszer, erőszak, becsapás, csalás más formáinak felhasználásával, hatalommal, vagy egy sebezhető helyzettel való visszaélés miatt történik. Nemcsak a kereskedelmi jellegű szexuális aktus céljából történő emberkereskedelemmel foglalkozik azonban, hanem a kizsákmányoláson keresztül definiálja a fogalmat, amibe a szexuális kizsákmányoláson kívül a kényszermunka, a rabszolgaság vagy ahhoz hasonló gyakorlatok és a szervkereskedelem is benne foglaltatik.

Az emberkereskedelem folyamatainak megértéséhez egyaránt számolnunk kell azokkal a tényezőkkel, amelyek húzóerőt jelentenek, egyfajta keresletet teremtenek iránta, és azokkal a jelenségekkel, amelyek az áldozattá válás felé

készítetnek főleg fiatal lányokat, illetve a szervezett bűnözést táplálják, azaz a kínálatot jelentik. Mivel egy igen komplex és sok tényezőtől függő társadalmi jelenségről van szó, nem alkalmazható egy a klasszikus közgazdaságtanból merített kereslet-kínálati modell az emberkereskedelem elemzésére, egyfajta megközelítésként azonban igenis hasznos lehet a keresleti és kínálati tényezők megfigyelése.

Közismert tény, hogy a szegénység, a kiszolgáltatott gazdasági helyzet hozzájárul az emberkereskedelem megeremtődéséhez. A szegénység világszerte tapasztalható „elnőiesedése” (a szegénység gyakrabban sújtja a nőket, mint a férfiakat) csak erősíti ezt a folyamatot. Nem szabad azonban elfeledkeznünk a többi – ezzel kétségtelenül összefüggő –, „kínálatot” teremtő tényezőről sem, mint például a foglalkoztatottság bizonytalanná válásáról, az iskolázottság és megfelelő tájékozottság hiányáról, a nemi szerepek és a nemek közötti egyenlőség kérdésköréről és a pszichés tényezőkről sem. Számos kutatás mutatja ki, hogy a prostituálttá válást gyermekkori szexuális bántalmazás előzte meg. (Az egyes, egymástól eltérő eredmények szerint a prostituáltak 50-85%-ára jellemző ez.)

Ezeknek a tényezőknek az ismerete jól bizonyítja, hogy hamis az a vélekedés, amely a prostituálttá válást egy választás eredményének tekinti és úgy tekint (legalábbis a nagykorú) áldozatokra, mint akik saját döntésük nyomán kerültek ebbe a helyzetbe. A „szexmunka” fogalma megerősíti azt az attitűdöt, amely a szexuális szolgáltatások nyújtását egy önkéntes, habár nem legalizált, de egy vállalkozáshoz hasonló tevékenységnek tekinti. A prostituáltak körében végzett felmérések azonban élesen ellentmondanak ennek a felfogásnak, mely alapvetően egy a legalizálást és a prostitúció terjedését szolgáló elmélet.

A prostitúció és emberkereskedelem „keresleti oldalát” megvizsgálva ugyancsak érdemes a kliensek motivációit felmérni, a tipikus viselkedési mintákat megvizsgálni és a prostituáltakkal kapcsolatos elképzeléseiket, elvárásaikat feltérképezni. A kereslet jobb megértése segíthet minket abban, hogy szemléletformáló kampányokon és intézkedéseken keresztül hatékonyan vissza tudjuk szorítani az emberkereskedelmet. Empirikus adatok bizonyítják, hogy Európában azokban az országokban a legalacsonyabb az emberkereskedelem, ahol már a klienst is büntetik és törekszenek a kereslet felszámolására.

Kétségtelen, hogy az emberkereskedelem elleni küzdelem jogi kereteinek megeremtéséért, valamint a bűnüldözésért kizárólag az állam a felelős, hiszen ezek a tevékenységek a szuverenitás elengedhetetlen részei. Az állam szerepvállalásáról alkotott, napjainkban széles körben elfogadott nézetek szerint azonban kötelessége az államnak az állampolgárok kisebb-nagyobb jólétéről is gondoskodni, így megfelelő figyelmet fordítani a megelőzésre, a károk csökkentésére, illetve az áldozatok megsegítésére. Ez utóbbi területek azok, ahol a civil szféra működésének tere nyílik, sőt kifejezetten hatékonyan tudja segíteni az állami szerepvállalást, a Határőrség és az önkormányzatok munkáját.

A civil szervezetek működésére ott van szükség, ahol hatékonyan tudnak fellépni és jól ki tudják egészíteni a társadalom egyéb erőfeszítéseit. Előnyük abban rejlik, hogy rugalmasan tudnak reagálni és van kapacitásuk személyes kapcsolatok kiépítésére és fenntartására. Számos magyar civil szervezet jelentős tapasztalatra tett már szert akár ezen a téren, akár a szociális munka más területein, amit ezen a téren is tud hasznosítani. A civil szervezetek esetében azt is kiemelhetjük, hogy a specializálódás egy magas szintjére juthatnak el, hiszen saját maguk határozzák meg tevékenységi területüket.

A civil szervezetek az emberkereskedelem elleni küzdelem minden szintjén hatékonyan tudnak működni: a felvilágosításban és tudatosságnövelésben, a szociális munkában és a reintegrációban egyaránt. További feladatnak tekinthetjük a közvélemény mobilizálását, valamint a lobbitevékenységet. Fontos eleme a civil szféra szerepvállalásának az egyes szervezetek közötti együttműködés, különösen a nemzeti határokat átívelő hálózatok kiépítése. Mivel az emberkereskedelem döntően egy transznacionális folyamat, csak egy összehangolt, nemzetek közötti együttműködés tudja feltartóztatni, féken tartani. Ebben kulcsfontosságú a határország munkája, amit segíthet a civil szervezetekkel történő nemzetközi összefogás. Erre a legjobb példa az áldozatoknak nyújtott közvetlen segítség és a reintegráció: egy megfelelő módon működő hálózat esetében lehetőség van a kimenekített áldozat életének nyomon követésére azután is, hogy hazatért származási országába. Ez rendkívül fontos, hiszen a tapasztalat azt mutatja, hogy a származási országába visszakerült, de az önálló élethez nem elégséges segítséget kapó lány nagyon könnyen újra az emberkereskedők áldozatává válik.

A Baptista Szeretetszolgálat az emberkereskedelem elleni tevékenységét utcai megkereséssel kezdte 2003-ban. Munkatársaink arra törekedtek, hogy személyes kapcsolatot alakítsanak ki a prostituáltakkal – ennek során a meleg teát és óvszert osztottak a lányoknak – hiszen hasonlóan a szociális munka egyéb területeihez, ez lehet a kulcs a hosszabb távú segítséghez.

Ezzel összefügg, hogy a Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány (BSZA) 2001 óta végez mobil tűcsere programot Budapest legveszélyeztetettebb kerületeiben, mely során külön figyelmet fordítunk a drogfüggő prostituáltakra is. Felmérések szerint a magyarországi prostituáltak 70-80%-a használ rendszeresen kábítószerket, leginkább amfetamin-származékokat, de heroinhoz és kokainhoz is sokan nyúlnak. Sok esetben maguk a stricik/emberkereskedők látják el őket kábítószerrel, hogy könnyebben rávegyék őket a „munkára”. Az ő helyzetük is nagyon kilátástalan – a többi kábítószerfüggőhöz hasonlóan -, mert a drogok sokba kerülnek, és a pénzszerzési kényszer, vagy egy adósság visszafizetésének kényszere nagy visszatartó erő a lányoknál, hogy kilépjenek, és új életet kezdjenek. Ezt nehezíti természetesen az élettani függőség is. Ennek ellenére értünk el eredményeket, van olyan szociális munkás munkatársunk, aki korábban maga is kábítószerfüggő örömlány volt.

Egy másik terület, ahol a civil szervezetek sokat tehetnek, az áldozatok reintegrációjának elősegítése a társadalomba. Ennek érdekében hozta létre a BSZA több mint két éve az első magyar védett házat – sheltert –, ahol az emberkereskedelem áldozatai biztonságban lehetnek kilépésük után, és ahol lelkiileg és mentálisan felkészülhetnek arra, hogy megint a többségi társadalom tevékeny részei legyenek. A BSZA sheltert a Magyar Allamtól kapott épületekben nyitottuk meg, teljesen bizalmas körülmények között.

A shelterbe az emberkereskedelem áldozatait fogadjuk, olyan prostituáltakat, akik szakítani akarnak az eddigi életformával, vagy elszökésük miatt bajba kerültek, és menedékre volt szükségük. Olyan lakók is megfordultak nálunk, akiket csak megfenyegettek azzal, hogy eladják őket, vagy akiket a saját családjuk adott el. Ők is itt találtak oltalmat. Az a mód, ahogy ezek a lakók hozzánk kerülnek, változó. Van egy kialakult rendszer, amely ma már jól működik. A Szociális és Munkaügyi Minisztérium forróvonalán non-stop ingyen lehet bejelentkezni, de plakátokon, az egymás közti személyes és az intézményi kommunikáción keresztül is terjed a lehetőség híre. Összesen 30 fő került ide és lakott nálunk. Közülük sokan gyermekkel érkeztek. Volt olyan speciális eset is, amikor egyenesen a kórházból érkezett az anyuka, vagy egy másik esetben innen ment szülni. Összesen 12 gyermek tartozik ebbe a 30 főbe.

Mivel ennek az ellátási formának nem volt előélete Magyarországon, ezért tapasztalatokról, irányelvekről nem lehetett beszélni. Ahogy beindult az élet, és sorban érkeztek a lakók, mindig alakultak a szabályok, az élet és az aktuális helyzetek indukálták az irányelvek változásait. Az alapok maradtak, de a tapasztalatok, az egyéni szükségégek új és új szabályok felállítását igényelték.

A shelterben eltöltött időszak alatt az elsődleges cél a hozzánk kerülők korábbi élethelyzetükből való kiemelése. Olyan légkör kialakítása, hogy tudatosuljon a lakókban, itt biztonságban vannak. Ebben a pszichológusunk – aki igény szerint foglalkozik az áldozatokkal – szakszerűen segít. Gondozottjainknak lehetőségük nyílik a családjukkal való kapcsolatfelvételre egy speciálisan titkosított telefonról, és felügyelet mellett. Ezen a szálon a cél a kapcsolat erősítése és a reintegráció. A szabadidő hasznos eltöltésére a konditerem és a foglalkoztatások helyszínéül is szolgáló közösségi szoba ad lehetőséget. Itt zajlanak a kézműves foglalkozások, mint például a keresztszemes hímzés és a gyöngyfűzés. Itt módjuk van televíziózásra, videózásra, társasjátékozásra, a közösség építésére. A konditerem gépeinek használata mellett hetenként háromszor közös aerobik-edzést tartunk. A végső cél az áldozatok önállósodásának elérése. Ebben a folyamatban lehetőségük van főzni tanulni, ha hiányosságaik vannak e területen. Szeretnénk, ha innen távozva egy másik intézményünkben, illetve családjuk körében képesek lennének gondoskodni magukról, felépíteni önálló életüket.

Az, hogy ki mennyi időt tölt el nálunk, nagyon széles skálán mozog. Volt, aki pár nap után úgy döntött, hogy visszamegy a korábbi közegébe, de nagy általánosságban az egy-két hónap itt töltése a legjellemzőbb. Volt egy fiú, aki egy

éjszakát töltött nálunk, másnap reggel távozott. A másik véglet két lány, akik már több mint egy éve laknak nálunk.

Ezek az adatok nevéket, személyeket takarnak. Olyan embereket, akiknek az élete a mi életünk részévé vált. Magukkal hozták kulturális, szociális hátterüket, múltjukat, ami miatt sokszor nehezen illeszkedtek be az intézmény keretei közé. Sokszor ez egyáltalán nem is sikerült nekik. A mi dolgunk nem más, mint a lehetőség megadása. Van, aki él vele, van, aki nem.

Végül pedig a civil szervezetek sokat tehetnek a prevenció terén. Erre egy jó példa a 2006-ban kipróbált „Vigyázz csapda!” című megelőző programunk, mely során munkatársunk 40 iskolát látogatott végig Kelet-Magyarország legveszélyeztetettebb településein. Bécs önkormányzata támogatásával kezdtünk bele az információs kampányba.

Az előadásorozat célja az emberkereskedelem és prostitúció elleni harcban a prevenció, hogy minél több pedagógus, szülő és gyermek (jelen esetben potenciális áldozat) kapjon megfelelő mennyiségű, és minél hitelesebb információt ebben a témában. Ezzel az előadásorozattal szerettük volna megelőzni, hogy az utánunk jövő generáció külföldi munkavállalás címén olyan élethelyzetbe kerülhessen ahonnan nincs, vagy csak nagyon nagy tanulópénz megfizetése árán van visszaút. Nem ijesztgetni, hanem az esetleges veszélyekre, csapdahelyzetekre figyelmeztetni akartuk a serdülő fiatalokat. Az információk átadásán túl célként tűztük ki, hogy olyan praktikus, a hétköznapi életbe is beépíthető tanácsokat adjunk a diákoknak, amelyek segítségével könnyebben boldogulnak az útkeresésben, saját személyiségük és önértékelésük illetve emberi kapcsolataik kialakításában is.

Nyolcezer fiatal tájékoztatását tekintettük kezdeti célnak az adott (kelet-magyarországi) régióban, azonban a kezdeti felmérések és az első iskolák megkeresése közben már kirajzolódni látszott, hogy az igény jóval nagyobb, és ha megfelelően felépített, iskolánként differenciált előadással készülünk fel, az eredmény nem marad el. Bár az előkészületek és a személyes felkészülés lényegesen több időt vett igénybe a tervezettnél, mégis jóval nagyobb volt az érdeklődés, mint amire számítottunk.

A módszer, hogy milyen „tantervet” dolgozzunk ki, nem tűnt bonyolultnak, csak bele kellett helyezkedni a fiatalos, mai nyelvezetet használó diákok világába, az adott régió teljesen sajátos hangulatába, és figyelembe kellett venni annak anyagi, erkölcsi és morális helyzetét is. Tudtuk, hogy meg kell találni a komolyság, a vidámság és a sokszor riasztó valóság közötti egyensúlyt az előadásmódban, de felkészültünk az improvizációs helyzetekre is.

Az első és talán legfontosabb feladatunk a fiatalok figyelmének felkeltése volt. Ennek egy speciális és igen kockázatos módját választottuk, mégpedig hogy munkatársunk minden előadást egy dallal indított, hiszen ő – Bolyki Balázs – a népszerű a capella énekegyüttes frontembere. A színpadi előadóművész nagyon sok eszközt vethet be a zene alapvető hatásmechanizmusától a show-elemekig, melyek mind a hallgatóságban levő gátlásokat, falakat képesek ledönteni. Nagyon

sok esetben ez a momentum mentette meg az előadást. Ez ilyen, és ehhez hasonló előadássorozatok hatékonyságát nagyban elősegíti, ha a civileken kívül a többi résztvevő, önkormányzatok és közigazgatási szervek is részt vesznek azok megtartásában.

Az a meggyőződés, hogy erre az előadássorozatra fokozottan szükség van, megerősödött a projekt végeztével, és tudjuk, hogy tovább kell haladni ezen az úton. Az iskolák, a pedagógusok és a fiatalok visszajelzései pedig (melyek kivétel nélkül pozitívak voltak) sok erőt és segítséget adnak a további munkához.